

تعیین شاخص‌ها و سناریوهای کارآفرینی مطالعه موردی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

عباس طلوعی^۱
محمد امین حبیبی^۲

چکیده

هدف از این پژوهش تاثیر میزان شاخصها (استقلال طلبی، ریسک پذیری، خلاقیت و انگیزه) و سناریوهای کارآفرینی بر دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی علوم و تحقیقات واحد تهران می باشد. این تحقیق از نظر هدف توصیفی- همبستگی و از نظر راهبردی پیمایشی است. به منظور گردآوری داده ها از پرسش نامه استفاده شده است. ضریب پایایی پرسش نامه با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۰۳ برآورد شده است. نمونه آماری مشتمل بر ۲۰۰ نفر از دانشجویان دانشکده های فنی مهندسی، کشاورزی، علوم اجتماعی و علوم انسانی دانشگاه آزاد در سال ۹۳ بود که از طریق نمونه گیری تصادفی خوشه ای انتخاب شدند. تجزیه و تحلیل داده ها در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی و از طریق نرم افزار SPSS انجام پذیرفت. نتایج نشان داد که بین کارآفرینی و شاخص های آن ارتباط وجود دارد.

۱- استاد، عضو هیات علمی واحد علوم و تحقیقات tolouei@gmail.com

۲- دانش آموخته کارشناسی ارشد رشته مدیریت کارآفرینی، واحد تهران مرکز Amin_habibi1981@yahoo.com

همچنین تفاوتی میان روحیه ی کارآفرینی دختران و پسران دیده نشد. مادر دانشجویان دانشکده های مختلف متفاوت بود به طوری که دانش آموختگان دانشکده های فنی مهندسی و علوم انسانی تقریباً عملکرد مشابه ای داشتند. اما دانشجویان علوم اجتماعی و کشاورزی از روحیه کارآفرینی کمتری برخوردار بودند.

کلید واژگان: شاخص ها و سناریو های کارآفرینی، استقلال طلبی، ریسک پذیری، خلاقیت، انگیزه

مقدمه

تغییر و تحول در شرایط و نیازهای جامعه موجب تغییر و تحول در رسالت دانشگاه ها شده است. بدین صورت که رسالت اولیه ی آن ها که آموزش بوده به سمت پژوهش رفته و با تحول های بعدی باز به سمت کارآفرینی تغییر جهت داده است. ضرورت کارآفرینی دانشگاهی و ایجاد دانشگاه کارآفرین به عنوان یکی از ابزارهای حیاتی راهبردی و کلیدی آموزش عالی برای مواجهه با این تغییر ها و فشارها را کاملا روشن و بدیهی کرده اند. در واقع کارآفرینی دانشگاهی براینند تلاقی دو جریان یادشده یعنی کارآفرینی سازمانی و نظام نوین آموزش عالی و پژوهشی جدید بوده و چند سالی است مورد توجه تمام کشورهای پیشرفته دنیا است. از زاویه ی دیگر دانشگاه ها به عنوان غنی ترین مراکز علمی - پژوهشی در تولید دانش و فناوری همواره نقشی کلیدی و حیاتی در تحول های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اطراف خود داشته اند هرچند که خود تحت تاثیر مستقیم تغییرها و دگرگونی های محیطی بوده اند. یکی از نقش ها و تاثیرهای دانشگاه بر محیط خود در قالب کارآفرینی دانشگاهی تبلور یافته و از توجه دانشگاه به نیازهای جامعه و ارتباط با دو قطب دولت و صنعت به دست شده است. آموزش های کارآفرینی و ایجاد مراکز کارآفرینی و رشد از اقدام های اولیه برای گسترش فرهنگ کارآفرینی و به دنبال آن تجاری سازی دانش و اختراع ها و ظهور کارآفرینان دانشگاهی و ایجاد شرکت های مشتقه دانشگاهی دانش بنیان و مبتنی بر فناوری های پیشرفته است.

منظور از تجاری سازی دانش در دانشگاه، تبدیل ارزش بالقوه‌ی دانش و نوآوری به ارزش بالفعل، ماموس و منفعت‌زا است در حقیقت تجاری سازی یعنی ایده‌های خلاق و اندیشه‌های جدید اعضای هیات علمی و دانشجویان و دانش‌آموختگان در عرصه‌های مختلف علوم به راه کارها، فرآیندها، محصول‌ها و خدمات‌های قابل استفاده در جامعه تبدیل شود و به عبارتی دانایی موجب توانایی شود. در واقع تجاری سازی دانش از جهت گیری‌های اصلی کارآفرینی دانشگاهی بوده و برای مصرف علم، شرکت‌های مشتقه دانش بنیان و مبتنی بر فناوری‌های نو را ایجاد می‌کند، که بارزترین مصادیق کارآفرینی دانشگاهی است.

مطالعه و بررسی در زمینه اقدامات به عمل آمده در رابطه با موضوع کارآفرینی در کشورهای مختلف بیانگر این است که دانشگاهها در زمینه‌های آموزشی و پژوهشی پیشقدم بوده‌اند. لذا در ایران نیز چنین رسالتی برای دانشگاهها متصور است. علاوه بر این سیستم نظام آموزشی کشور ما، بویژه در بخش آموزش عالی با هدف تربیت نیروی انسانی متخصص برای بخش دولتی شکل گرفته است. این مساله موجب گردیده که فارغ التحصیلان بدون توجه و قصد بکارگیری آموخته‌ها و نیز قوه خلاقیت و ابتکار خود در راستای شروع کاری نو و ارایه محصول و یا خدمتی جدید، صرفاً به دنبال یافتن موقعیت‌های شغلی وارد بازار کار نیروی انسانی شوند. این در حالی است که در شرایط فعلی کشور ما جذب نیروی انسانی آماده به کار تقریباً متوقف شده است و بخش خصوصی نیز توان جذب فارغ التحصیلان آماده به کار را ندارد.

مک کلند (۲۰۰۹) ویژگی‌های افراد کارآفرین را شامل انگیزه پیشرفت، خطرپذیری، کنترل درونی، خلاقیت و استقلال طلبی می‌داند. بر اساس تحقیق‌های انجام شده، پرورش ویژگی‌های بیان در افراد باعث تقویت قابلیت‌های کارآفرینی آن‌ها می‌شود. حسینی و همکاران (۱۳۸۸) در تحقیقی با عنوان "عوامل تاثیرگذار بر کارآفرینی دانشجویان دانشکده‌های کشاورزی استان تهران" پرداختند. بر اساس نتایج تحلیل رگرسیون، تاثیرگذارترین متغیر در کارآفرینی دانشجویان نظام آموزش عالی کشاورزی روشهای تدریس خلاق در دانشگاه است. در این تحلیل رگرسیون شش متغیر آموزشهای فوق برنامه مرتبط با مهارتهای شغلی، روشهای تدریس خلاق در دانشگاه، محتوای مناسب دروس دانشگاهی، دارا بودن توان و مهارت عملی در زمینه موضوع درسی، برنامه ریزی منطبق با شرایط و علایق دانشجویان و فضای مناسب و رقابتی در دانشگاه در مجموع توانستند ۵۷/۷٪ از تغییرات متغیر وابسته تحقیق را تبیین نمایند. شریف زاده و همکاران (۱۳۸۸) در تحقیقی با عنوان "طراحی و تبیین الگوی عوامل موثر بر کارآفرینی دانشگاهی" (مطالعه موردی دانشگاه پیام نور) با آزمون فرضیه‌ها از ۲۵ فرضیه تدوین شده به جز یک فرضیه از عوامل ساختاری، دو فرضیه از عوامل محتوایی و چهار فرضیه از

عوامل زمینه ای و دو فرضیه از فرضیه های اصلی بقیه فرضیه ها تایید شدند. جاجرمی و همکاران (۱۳۸۸) در تحقیقی با عنوان "سنجش و تحلیل ویژگیهای کارآفرینی دهیاران با تاکید بر عوامل زمینه ای موثر بر آن" به ۸ نوع تنوع رفتاری در کارآفرینان پی بردند. نتیجه این تحقیق نشان داد که در پنج ویژگی نمره دهیاران به شدت قوی و در سه ویژگی ضعیف است. و در مجموع دهیاران مورد بررسی میانگین کارآفرینی بالاتر از حد متوسط (۳/۰۷) دارند. همچنین با سنجش تاثیر دو متغیر سن و تحصیلات (متغیرهای زمینه ای) و مطالعه مطبوعات و تردد به شهر به صورت ترکیب دو متغیری نتیجه بدست آمده نشان داد که متغیرهای ترکیبی سن-تحصیلات، سن-مطالعه مطبوعات، تحصیلات-تردد به شهر تاثیر بر میزان کارآفرینی دهیاران ندارند. بدری و همکاران (۱۳۸۷) در تحقیقی با عنوان "بررسی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه اصفهان" به این یافته ها دست پیدا کردند که قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان در زمینه استقلال طلبی، کنترل درونی، انگیزه پیشرفت و خلاقیت بالاتر از حد میانگین بود اما نمرات ریسک پذیری از متوسط نمره معیار پایینتر بود. همچنین آموزشهای دانشگاهی در پرورش ویژگیهای کارآفرینی در دانشجویان موثر نبوده است.

روش پژوهش

این تحقیق از نظر هدف توصیفی-همبستگی و از نظر راهبردی پیمایشی است.

ابزار پژوهش

به منظور جمع آوری اطلاعات از پرسش نامه محقق ساخته، حاوی ۴۰ سوال پنج گزینه ای استفاده گردید. به منظور روایی پرسش نامه از نظر اساتید و متخصصین در تدوین آن استفاده گردیده است و برای پایایی با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ (۰/۸۰۳) مشخص شد که پرسش نامه از همسانی درونی مطلوب برخوردار است. در نهایت پرسش نامه روی ۲۰۰ نفر از دانشجویان اجرا شد که شامل ۹۰ دختر و ۱۱۰ پسر بود.

جامعه آماری، روش نمونه گیری و حجم نمونه

جامعه آماری مورد مطالعه متشکل از همه ی دانشجویان دانشکده های فنی مهندسی، علوم انسانی، کشاورزی و علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تحقیقات واحد تهران منطقه ۵ که در سال تحصیلی ۹۳-۹۴ در واحد های متنوع مشغول به تحصیل بوده اند. نمونه گیری با روش تصادفی

خوشه ای انجام شد. برای محاسبه حجم نمونه از جدول مورگان استفاده کرده و تعداد ۲۰۰ دانشجوی انتخاب شد.

یافته ها

روش تجزیه و تحلیل داده ها: تجزیه و تحلیل داده های پژوهش حاضر در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی و با استفاده از نرم افزار SPSS انجام شده است. در سطح آمار توصیفی با استفاده از مشخصه های آماری نظیر فراوانی، میانگین و انحراف معیار به توصیف داده های پژوهش پرداخته شده است. در سطح آمار استنباطی از آزمون های ناپارامتری من ویتنی و کراسکال والیس استفاده شده است. بررسی فرضیه های پژوهش با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون انجام شد. فرضیه نخست: بین خلاقیت و کار آفرینی رابطه معنی داری وجود دارد.

جدول ۱- ضریب همبستگی بین خلاقیت و کار آفرینی

متغیر	ضریب همبستگی پیرسون	معنی داری
خلاقیت	۰/۱۸۶	۰/۰۰۸

با توجه به $P -$ مقدار (معنی داری) که کوچکتر از سطح معنی داری $\alpha = ۰/۰۵$ است، می توان نتیجه گرفت بین خلاقیت و تمایل دانشجویان به کارآفرینی رابطه معنی دار و مستقیمی وجود دارد. بنابراین دلیلی برای پذیرش فرض H_0 وجود ندارد
فرضیه دوم: بین ریسک پذیری و کارآفرینی رابطه معنی داری وجود دارد.

جدول ۲- ضریب همبستگی بین ریسک پذیری و کار آفرینی

متغیر	ضریب همبستگی پیرسون	معنی داری
ریسک پذیری	۰/۵۶۶	۰۰/۰۰

با توجه به $P -$ مقدار (معنی داری) که کوچکتر از سطح معنی داری $\alpha = ۰/۰۵$ است، می توان نتیجه گرفت بین ریسک پذیری و تمایل دانشجویان به کارآفرینی رابطه معنی دار و مستقیمی وجود دارد. بنابراین دلیلی برای پذیرش فرض H_0 وجود ندارد
فرضیه سوم: بین انگیزه و کارآفرینی رابطه معنی داری وجود دارد.

جدول ۳- ضریب همبستگی بین انگیزه و کار آفرینی

معنی داری	ضریب همبستگی پیرسون	متغیر
۰۰/۰۰	۰/۵۵۱	انگیزه

با توجه به P - مقدار (معنی داری) که کوچکتر از سطح معنی داری $\alpha = ۰/۰۵$ است، می توان نتیجه گرفت بین انگیزه و تمایل دانشجویان به کارآفرینی رابطه معنی دار و مستقیمی وجود دارد. بنابراین دلیلی برای پذیرش فرض H_0 وجود ندارد
فرضیه چهارم: بین استقلال طلبی و کارآفرینی رابطه معنی داری وجود دارد.

جدول ۴- ضریب همبستگی بین استقلال طلبی و کار آفرینی

معنی داری	ضریب همبستگی پیرسون	متغیر
۰۰/۰۰	۰/۲۸۶	استقلال طلبی

با توجه به P - مقدار (معنی داری) که کوچکتر از سطح معنی داری $\alpha = ۰/۰۵$ است، می توان نتیجه گرفت بین استقلال طلبی و تمایل دانشجویان به کارآفرینی رابطه معنی دار و مستقیمی وجود دارد بنابراین دلیلی برای پذیرش فرض H_0 وجود ندارد
 به منظور بررسی کارآفرینی میان دختران و پسران از آزمون مقایسه میانگین مستقل استفاده می شود. چون متغیر کارآفرینی شرط نرمال بودن را دارا نمی باشد، از آزمون ناپارامتری من ویتنی (Mann Whitney) استفاده می شود. بررسی نرمال بودن از طریق آزمون های شاپیرو ویلک (Shapiro-Wilk) و کلموگروف اسمیرنوف (Kolmogorov Smirnov) انجام شد.

جدول ۵- آزمون نرمال بودن متغیر کارآفرینی

آزمون نرمالیتی			
شاپیرو ویلک		کلموگروف اسمیرنوف	
معنی داری	آماره آزمون	معنی داری	آماره آزمون
۰/۰۱۷	۰/۹۸۳	۰۰/۰۰	۰/۰۹۲

با توجه به P -مقدار (۰/۰۰) که از سطح معنی داری آزمون $\alpha=0/05$ کوچکتر است، بنابراین دلیلی برای پذیرش فرض نرمال بودن (فرض صفر) وجود ندارد.

جدول ۶- آزمون مقایسه میانگین جنسیت

آزمون مقایسه میانگین		متغیر
معنی داری	من ویتنی	کارآفرینی
۰/۶۵۴	۴۷۶۸/۵۰	

با توجه به P -مقدار (۰/۶۵۴) که از سطح معنی داری آزمون $\alpha=0/05$ بزرگتر است، نشان می دهد که تفاوت معنی داری میان روحیه کارآفرینی دختران و پسران دیده نمی شود بنابراین دلیلی برای رد فرض صفر وجود ندارد.

به منظور بررسی کارآفرینی میان دانشکده های مختلف از آزمون ناپارامتری کراسکال والیس (KruskalWallis) استفاده شد.

جدول ۷- آزمون مقایسه میانگین دانشکده ها

آزمون مقایسه میانگین		متغیر
معنی داری	کراسکال والیس	کارآفرینی
۰/۰۱۲	۱۰/۹۲۷	

با توجه به P -مقدار (۰/۰۱۲) که از سطح معنی داری آزمون $\alpha=0/05$ کوچکتر است پس روحیه کارآفرینی میان دانشکده های مختلف تفاوت معنی داری دارد. بنابراین دلیلی برای پذیرش فرض صفر وجود ندارد.

بحث و نتیجه گیری

در این پژوهش به بررسی چهار فرضیه اساسی پرداخته شد که با توجه به نتایج به دست آمده، به هر کدام از این فرضیه ها به اختصار پرداخته می شود. در خصوص فرضیه اول یعنی ارتباط بین خلاقیت و کارآفرینی، با توجه به P -مقدار که از سطح معنی داری آزمون ($\alpha=0/05$) کوچکتر است، پس میتوان نتیجه گرفت که بین خلاقیت و کارآفرینی ارتباط معنی دار مستقیمی وجود دارد. نتایج حاصل از این تحقیق در راستای پژوهش های دراگر (۱۹۸۵)، شاین (۱۹۹۴) و پوستیگو (۲۰۰۲) است.

آنان خلایقیت را مهمترین ویژگی کارآفرینان عنوان می کنند. همچنین در ارتباط با فرضیه دوم یعنی ارتباط ریسک پذیری و کارآفرینی با توجه به P -مقدار که از سطح معنی داری آزمون ($\alpha=0/05$) کوچکتر است، پس میتوان نتیجه گرفت که بین ریسک پذیری و کارآفرینی ارتباط معنی دار و مستقیمی وجود دارد. نتایج این پژوهش با پژوهشی که صمد آقایی (۱۳۷۸) انجام داد همخوانی داشت و نتیجه گرفت که ریسک پذیری یکی از مهمترین ویژگی های کارآفرینان و جزء لاینفک تعریف و پروسه ی کارآفرینی است. او اظهار داشت کارکنان باید تمایل به پذیرش ریسک، شکست و اشتباه را داشته باشند. بررسی فرضیه سوم نشان داد که بین انگیزه دانشجویان و روحیه کارآفرینی آنها ارتباط معنی دار مستقیمی وجود دارد و چون P -مقدار از سطح معنی داری ($\alpha=0/05$) کوچکتر است، بنابراین دلیلی برای پذیرش فرض صفر وجود ندارد. نتایج به دست آمده از این پژوهش ضمن تأیید نتایج تحقیقات انجام شده توسط محققین دیگر (مک کلند ۱۹۶۱، سکستون و باومن ۱۹۸۳، ماینر، اسمیت و براکر ۱۹۸۹، ۱۹۹۴، شاور و اسکات ۱۹۹۱، فیلیس، ۱۹۹۸ و بوتلر ۱۹۹۹) حاکی از آنند که بین انگیزه پیشرفت و کارآفرینی همبستگی وجود دارد. در تبیین این یافته ها میتوان گفت براساس برخی پژوهش ها (مثلا مک کلند و وینتر، ۱۹۶۹) انگیزه پیشرفت پیامد هایی دارد که عبارت است از:

انتخاب تکالیف نسبتا چالش انگیز که احتمال موفقیت در آنها وجود داشته باشد.

آنها معمولا در کارهایی پشتکار نشان می دهند که به نظرشان به شغل یا حرفه ای مربوط است یا منعکس کننده آن ویژگی های شخصی (مانند هوش) است که متضمن پیشی گرفتن بر دیگران است. برومند نسب (۱۳۸۱) نیز به بررسی رابطه انگیزه پیشرفت، مخاطره پذیری، خلایقیت و عزت نفس با کارآفرینی در دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز پرداخت. پژوهش وی نشان داد که بین انگیزه پیشرفت و خلایقیت با کارآفرینی دانشجویان رابطه معنا داری وجود دارد.

در خصوص فرضیه چهارم دوم نتایج مربوط به همبستگی استقلال طلبی و کارآفرینی با توجه به P -مقدار که از سطح معنی داری آزمون ($\alpha=0/05$) کوچکتر است، پس میتوان نتیجه گرفت که بین استقلال طلبی و کارآفرینی ارتباط معنی دار و مستقیمی وجود دارد و دلیلی برای پذیرش فرض صفر وجود ندارد. این نتایج با یافته های مک کلند (۱۹۹۶) که مهمترین ویژگی کارآفرینان را استقلال طلبی و انگیزه پیشرفت بالا می داند هم خوانی دارد.

به منظور بررسی روحیه کارآفرینی میان دختران و پسران از آزمون مقایسه میانگین در حالت ناپارامتری استفاده می شود چون متغیر کارآفرینی شرط نرمال بودن را ندارد از آزمون من ویتنی استفاده شد. نتایج این آزمون و P -مقدار (۰/۶۵۴) که از سطح معنی داری آزمون ($\alpha=0/05$) بزرگتر

است نشان داد که بین دختران و پسران تفاوت معنی داری وجود ندارد و دلیلی برای رد فرض صفر وجود ندارد.

بررسی روحیه کارآفرینی میان دانشکده های مختلف از طریق آزمون ناپارامتری کراسکال والیس انجام شد، نتایج این آزمون نشان داد که دانش آموختگان دانشکده های فنی مهندسی و علوم انسانی تقریباً عملکرد مشابه ای داشتند. اما دانشجویان علوم اجتماعی و کشاورزی از روحیه کارآفرینی کمتری برخوردار بودند. بنابراین دلیلی برای پذیرش فرض صفر وجود ندارد.

با توجه به نتایج پژوهش پیشنهاد می شود که استراتژی های کلی دانشگاه در جهت توسعه کارآفرینی باشد. دانشگاه در بالا بردن روحیه های ریسک پذیری در دانشگاه ها برای رسیدن به خود باوری دانشجویان از طریق راه اندازی بازارچه های کارآفرینی اقدام کند. سیاست های حمایتی همچون اعطاء وام، فضا و تسهیلات دیگر در جهت توسعه کارآفرینی در بین دانشجویان در دستور کار قرار گیرد. در سر فصل دروس رشته های دانشگاهی مفاهیم کارآفرینی متناسب با آن گنجانده شود. با بررسی تاثیر مباحث خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی در کلیه مقاطع تحصیلی بر نگرش دانشجویان برنامه های کارآفرینی به صورت جدی تر و جامع تر در کلیه سطوح طراحی و اجرا شود.

منابع

- ۱- احمدپور داریانی، محمود، کارآفرینی نظریات، تعاریف، لگوها، چاپ ششم، ۱۳۸۴، انتشارات پردیس
- ۲- بدری، احسان و همکاران، بررسی قابلیت های کارفرینی دانشجویان دانشگاه اصفهان
- ۳- برومندنسب، م، بررسی رابطه ساده و چندگانه وضعیت اجتماعی- اقتصادی، انگیزه، پیشرفت، مخاطره پذیری، خلاقیت و عزت نفس با کارآفرینی در دانشجویان شهید چمران اهواز، ۱۳۸۱
- ۴- شکرکن، حسین و همکاران، مقاله ای با عنوان بررسی رابطه ساده و چندگانه خلاقیت، انگیزه و پیشرفت با کارآفرینیدانشجویان، ۱۳۸۱
- ۵- صباغیان، زهرا و همکاران ۱۳۸۴، بررسی ویژگی های کارآفرینی دانشجویان، فصلنامه مدیریت، ش ۳
- ۶- قاسم نژاد مقدم، ارزیابی میزان کارآفرینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی، ۱۳۸۹
- ۷- محمدی، حمیدرضا و همکاران، مقاله ای با عنوان بررسی رابطه ی ویژگیهای شخصیتی با تمایل به کارآفرینی، ۱۳۹۰